

УДК 377.147

Маріанна Кляп

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ АВГУСТИНА ВОЛОШИНА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Важливі завдання і нові виклики постали перед українською освітою на початку ХХІ століття. Беззаперечним є те, що освіта на сучасному етапі – це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука приєднання України до європейських і світових духовних та інтелектуальних цінностей. Водночас темпи і глибина перетворень в освітній галузі не повною мірою задовольняють потреби суспільства. Потребує постійного оновлення зміст освіти, ведеться пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу, впроваджуються інноваційні педагогічні технології, зокрема інформаційно-комунікативні. Актуальною проблемою залишається доступність якісної освіти, забезпечення її національного характеру на фоні глобалізаційних процесів у світовій спільноті. Проводячи пошук надбань світової та європейської педагогічної науки, які доцільно впроваджувати на освітніх теренах України, не слід відкидати ті педагогічні перлини, які з'явилися і розвивалися на рідній землі зусиллями кращих закарпатських педагогів-подвижників, зокрема Августина Волошина.

Актуальність дослідження пов'язана із завданнями, які постали перед українською школою за роки незалежності, зокрема проблема вивчення та поширення державної мови, необхідність розробки нових підручників, підготовки педагогічних кадрів, які б були носіями високих моральних якостей і глибокого професіоналізму, потреба у співпраці сім'ї та школи щодо навчання та виховання дитини тощо.

Діяльність А. Волошина як громадського і політичного діяча досліджено у працях істориків М. Вегеша, В. Задорожного, Д. Данилюка, М. Токара; журналістський доробок вивчав В. Тарасюк; внесок у мовознавство проаналізовано у працях П. Чучки, О. Мишанича, Б. Галаса. Окремі аспекти становлення А. Волошина як педагога, основні ідеї його концепцій навчання і виховання висвітлено у працях В. Гомонная. В. Росула. Ряд важливих оцінок діяльності вченого-педагога знаходимо в ґрунтовних дослідженнях В. Кеміня, М. Євтуха, монографії чеської дослідниці Т. Беднаржової. Однак зазначена монографія дає загальну характеристику діяльності А. Волошина в роки другої світової війни, дослідження В. Кеміня

торкаються розвитку освіти Підкарпатської Русі на фоні стану української освіти у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи. Більшість авторів досліджували діяльність А. Волошина загалом, охоплюючи всі сфери його життя. Можливість реалізації основних положень педагогічної спадщини вченого-педагога у розвитку української національної школи не була предметом досліджень вказаних праць.

Метою дослідження є висвітлення окремих положень наукової спадщини відомого вченого-педагога Закарпаття першої половини ХХ століття Августина Волошина, а також їх актуальності в сучасній українській школі.

Серед визначних постатей краю кінця ХІХ ст. – першої половини ХХ ст. провідне місце посідає Августин Волошин (1874-1945 рр.) – активний громадсько-політичний, культурно-освітній і релігійний діяч Закарпаття, поборник духовності й освіти народу. Він був талановитим ученим-педагогом європейського рівня, послідовним захисником інтересів населення Закарпаття, засновником і керівником ряду прогресивних громадських організацій, головою уряду Карпатської України, а згодом і першим її президентом. А. Волошин зробив значний внесок в утвердження української ідеї за Карпатами, у боротьбу за Соборність України. Але в центрі його діяльності все ж була робота на освітній та педагогічній ниві, турбота про моральне і духовне збагачення народу.

Будучи уродженцем с. Келечин Міжгірського району Закарпаття, А. Волошин пройшов складний шлях від сільського юнака до визначного педагога загальноукраїнського масштабу, активного державного діяча. На думку С. Квіта, Августин Волошин – “це український діяч рівня Тараса Шевченка. Інтелектуал високого польоту, дуже глибока людина, рафінований інтелігент” [13].

Великий вплив на формування світогляду майбутнього вченого мало навчання в Ужгородській гімназії та духовній семінарії, де працювали добре відомі на той час наставники – мовознавці, історики, педагоги, духовні діячі. А. Волошин після закінчення духовної семінарії став священником, але згодом, отримавши фах викладача фізики та математики, – викладачем Ужгородської чоловічої учительської семінарії, потім із 1916 року – її директором.

Будучи педагогом-практиком, А. Волошин багато працював над фаховою філософською, педагогічною літературою, цікавився психологією, досліджував питання розвитку освіти і педагогічної думки Закарпаття, сусідніх Чехії та Словаччини, Галичини і всієї України, вивчав наукову спадщину учених-педагогів Я. Коменського, Й. Гербарта, Ж.-Ж. Руссо, Т. Спенсера, К. Ушинського та ін. Отримані знання уміло застосовував у практичній педагогічній діяльності, зокрема

при підготовці підручників для різних типів шкіл, написанні наукових досліджень із педагогіки та психології.

Новаторські педагогічні ідеї А. Волошина втілені в його підручниках для початкової школи, в яких учений уводив якісно нові матеріали з історії краю, його господарського та культурного життя, з історії Угорщини, до складу якої майже 800 років входило Закарпаття. Створені ним підручники з граматики збагатили українське мовознавство, методику викладання граматики в школах [14, с. 19]. Уже перші написані А. Волошином підручники свідчили про те, що автор є талановитим педагогом, добре знає теорію і практику роботи в школі, має глибокі знання з психології. Він багато уваги приділяє змістовому наповненню навчальних посібників, їх структурним компонентам, способам групування навчального матеріалу, посиленню його виховних і пізнавальних функцій. Прихильник загальнолюдських моральних принципів, він разом із тим утверджував ідеали патріотизму, національної гідності, дружби і порозуміння між народами, єдності слов'ян.

Педагогічна діяльність Августина Волошина була надзвичайно різносторонньою, стосувалася всіх аспектів функціонування школи, знайшла своє відображення у його наукових працях, газетних статтях і публічних виступах. Варте уваги і те, що в умовах демократичного ладу Чехословаччини він повністю використав тогочасні можливості для подальшого розвитку народної освіти рідного Закарпаття, не лише вболівав за відкриття нових шкіл, а й особисто творив поступ загальноукраїнської педагогічної думки.

Проблема підручників. З самого початку своєї педагогічної діяльності (з листопада 1897 р.) А. Волошин побачив, що навчальні заклади краю сильно потребують підручників, особливо написаних рідною мовою. Але ця справа ускладнювалася тим, що угорська влада переслідували школи, де навчання проводилося українською (руською) мовою, наполегливо втілюючи у життя австро-угорське законодавство, спрямоване на повне згортання таких шкіл. Видання підручників рідною мовою за цих умов відіграло подвійну функцію: забезпечувало вихованців новими підручниками та зміцнювало опір громадян шаленій мадяризації, утверджувало національні переконання мешканців краю. Саме тому А. Волошин і взявся за написання підручників із мови, краєзнавства і релігії, які сприяли збереженню рідної мови, народних традицій, рідної віри. Підручники з інших предметів (математики, фізики, географії, історії, угорської мови тощо), які з точки зору тогочасного угорського уряду носили патріотичний характер, можна було писати лише угорською мовою.

Серед численних підручників для молодших школярів особливий науковий інтерес становить підручник граматики, виданий угорською та русь-

кою мовами у 1907 р. Хоча основні граматичні тексти написані тут угорською мовою, але приклади, граматична будова та пояснення подані народною (руською) мовою. У вступі до цього посібника А. Волошин проаналізував історію виникнення української мови, її відокремлення від великоруської та білоруської мов, чітко сформулював важливий науковий висновок про те, що мова русинів Підкарпатської Русі (тогочасна назва Закарпаття) – це частина малоруської (української) мови. Як зазначав В. Бірчак – колега і соратник А. Волошина – автор впливає тут на чисту воду, відмежовуючи руську мову від російської і церковно-слов'янської як з огляду фонетичного, так і синтаксичного [13, с. 17]. Послідовно відстоюючи думку про необхідність навчання школярів рідною мовою, А. Волошин написав для учнів молодших класів ряд букварів і читанок, які були своєю єдиною енциклопедією народного життя: містили казки, легенди, прислів'я, вірші, оповідання про життя селян і ремісників, притчі релігійно-морального характеру, історичні та краєзнавчі тексти. Майстерність автора полягала у підборі оригінальних, цікавих за змістом текстів, сповнених патріотизмом, народністю, гуманізмом, високою духовністю. До читанок було включені окремі твори українських письменників, зокрема вірші Т. Шевченка та І. Франка, що свідчило про зростання національної свідомості вченого. Особливістю цих підручників було також те, що А. Волошин об'єднував усі діалекти Підкарпатської Русі, а не роз'єднував окремі райони за мовним принципом. Такі ж підходи реалізовувалися і у шкільних підручниках, які підготував учений-педагог у наступні роки. Ці видання сприяли наповненню національним змістом педагогічної теорії та практики навчання і виховання учнівської молоді у 20-30-х роках ХХ століття.

Важливе значення мали підручники А. Волошина з педагогіки, психології, логіки, дидактики, зокрема “Педагогіка і дидактика”, “Педагогічна психологія”, “Загальна педагогіка”, “Дидактика” та ін. На них виховувалося ціле покоління молодих педагогів, проводилася перепідготовка учительських кадрів. У цих підручниках вчений-педагог не лише спирався на досягнення світової педагогічної думки, але й узагальнював досвід кращих навчальних закладів краю.

Похвальним є досвід роботи вченого-педагога щодо створення підручників. Він прекрасно розумів, щоб без якісно нових підручників не може бути успішного навчання [3, с. 43-44]. А. Волошин створював підручники високого рівня, поєднуючи досягнення світової педагогічної думки та надбання народної педагогіки Закарпаття. Ці праці були новим кроком у розвитку української педагогічної науки. І сьогодні, розбудовуючи нову національну школу, ми повинні дбати про нові підручники не лише для

загальноосвітньої школи, але й для вишів. Школи мають проблеми і через відсутність потрібної кількості підручників, особливо для старших класів і шкіл національних спільнот, і через низьку якість підручників, зокрема з предметів природничого циклу. Вищі навчальні заклади гостро потребують підручників із фахових дисциплін українською мовою, у тому числі з використанням нових технологій (на електронних носіях).

Загальнопедагогічні аспекти шкільної роботи. А. Волошин домагався організувати навчальний процес на гуманістичних засадах, прагнучи будувати українську національну школу. Він доводив, що учні не лише повинні мати глибокі знання з основних предметів, але й бути патріотами, національно свідомими громадянами, духовно збагаченими [7, с. 276]. У своїх працях він обґрунтував учення про роль і місце вчителя, роль сім'ї та школи у вихованні підростаючого покоління [7, с. 267; 11, с. 49]. А. Волошин особливо підкреслював роль вчителя-вихователя, який має бути глибоко освіченою людиною, що буде для учнів прикладом доброї поведінки, наставником, другом [7, с. 252]. Заклик вченого-педагога вивчати дитину (щоб дитину вчити, треба її добре знати) [6, с. 89] був схвально сприйнятий освітянською громадою краю. Проводячи наукові дослідження, А. Волошин підтримав думку про значення педології у діяльності кожного педагога, обстоював ідеї “людської солідарності”, “любви до ближнього” у процесі виховання [6, с. 79, с. 90–93, с. 121]. У поглядах провідного педагога Закарпаття 20-30-х років ХХ ст. втілювалося все передове, гуманне, патріотичне, духовне, що відображалось в європейській і світовій педагогічній науці. Розробляючи основні аспекти проблеми виховання і навчання молоді, він збагачував загальноукраїнську педагогічну скарбницю, теорію і практику шкільної роботи.

Необхідність реформування освітньої галузі. А. Волошин добре знав шкільні проблеми міжвоєнного періоду у ХХ столітті, коли Закарпаття входило до складу Чехословаччини, усвідомлював необхідність кардинальних змін шкільної системи. Цій проблемі присвячена стаття “Демократична шкільна система (до питання новелізації шкільних законів)”, надрукована у журналі “Підкарпатська Русь” у 1928 р. У цій праці автор, виділяючи основні етапи розвитку шкільної системи, виокремлює одну з основоположних засад демократичної школи – можливість навчатися рідною мовою. На думку А. Волошина, лише принцип свободи культури може стояти в основі прогресу шкільної системи. Він дає оцінку шкільній реформі з педагогічної, культурно-історичної та господарської точок зору, але аж ніяк із політичної. Вчений-педагог пропонує доповнення до чехословацького законодавства у галузі шкільництва, а саме: підпорядкування шкіл

відповідним шкільним радам, які б мали автономний характер, надання можливості для молоді національних меншин здобувати освіту в національних школах, відкриття профільних навчальних закладів – педагогічних академій, які, на думку вченого, змінять систему підготовки учительських кадрів [4, с. 37-42]. Ці підходи не втратили своєї актуальності й нині.

А. Волошин вдивлявся й у школу майбутнього, зокрема у школу незалежної України. У 1942 р. з'явилася його праця “Про шкільне право будучої української держави”, в якій він проаналізував минуле і сучасне української школи, у тому числі в радянській Україні та на Закарпатті, та дійшов висновку, що відставання української школи зумовлене відсутністю “свободи культури” та її вільного розвитку, “правничого ладу”, тобто української державності. Він вірив у майбутнє незалежної України, розквіт її національного шкільництва [10, с. 61-64].

У наш час, у період незалежності України, коли відбувається становлення і розвиток національної школи, праці А. Волошина з педагогіки і теорії шкільництва залишаються актуальними.

Значення мови. Досвід вченого-педагога вчить, що в розбудові національної школи потрібно утверджувати українську літературну мову. Рідна мова – не лише основа успіхів у навчанні та вихованні молоді, а й засіб передачі підростаючому поколінню народних традицій, звичаїв, менталітету народу загалом. У наші дні боротьба за збереження і розвиток української мови є вельми актуальною. А. Волошин показав приклади боротьби за утвердження рідної мови у школах. Як він стверджував, навчання повинно відбуватися на рідній, “материнській” мові [4, с. 38]. Тому вчений-педагог і приділяв велику увагу написанню підручників рідною для школярів мовою [2, с. 36-37]. Наявність навчальних посібників рідною мовою не лише робило викладання цих предметів доступним для школярів, але й сприяло вивченню мови, вихованню молоді на національних традиціях. На думку А. Волошина, навчання мови є також вивченням національної етики, пізнанням душі національного генія, усвідомленням способу думання нації, що живе і розвивається [7, с. 276].

Турбота про педагогічні кадри. В умовах розвитку незалежної України актуальним залишається досвід, набутий А. Волошином щодо якісної підготовки вчителів. На думку вченого-педагога, кожний вчитель має мати не лише ґрунтовну професійну підготовку як із фахової точки зору, так і з методичної, але й бути носієм високих моральних принципів. І хоча в умовах кризи, якою зараз охоплена країна, робота шкільного вчителя має принаду хоч невисокого, але відносно стабільного заробітку, невеликий відсоток кращих випускників педагогічних вищих навча-

льних закладів хочуть пов'язати своє майбутнє з роботою в школі. У працях А. Волошина теж є посилання на “тяжке матеріальне положення “робітників освіти”, але він стверджує, що в учительській семінарії повинен вчитися не той, “хто хоче заробити платню”, а той, “котрий почуває в собі покликання до вчителювання, хто має дар слова, виразної дикції”, а також той, “хто любить дитину і почуває насолоду й над найменшим поступом дитини” [11, с. 50]. Вчений-педагог ще в першій половині ХХ ст. відчував потребу в психологічному відборі на педагогічні спеціальності, необхідність якого нині обговорюється громадськістю. Однак це не знімає з держави обов'язку вживати заходів щодо матеріального забезпечення педагогів і підвищення їх статусу. На думку Августина Волошина, для підвищення рівня школи “первий раз маємо поднести общественний стан и образованность учителя, т. е. придати більшої уваги, більшої честі учительському заняттю, платню приспособити к сему культурно-просвітному званію учителя” [8, с. 32].

У процесі виховання і навчання учнів важливу роль, вважав А. Волошин, відіграє особистість учителя. Вчений у ряді своїх педагогічних праць сформулював вимоги, які є необхідними для вчителя. Він підкреслював, що насамперед це фахові знання педагога, рівень освіченості. Але вчитель не лише повинен знати свій предмет, але й уміти зацікавити ним учнів, майстерно передати свої знання учням, володіти теорією і практикою методики викладання. Важливим в умовах сьогодення є висновок А. Волошина про те, що вчитель вчить і виховує не лише знаннями, але й кожним кроком свого життя. Називаючи вчителів інженерами людських душ, він рекомендував колегам постійно навчатися, підвищувати свою кваліфікацію. Вчений-педагог закликав учителів читати педагогічні видання, брати участь у роботі Педагогічного товариства, товариства “Просвіта”, різних семінарів і курсів. Аналізуючи основні цілі діяльності Педагогічного товариства, він підкреслював, що ця громадська організація поширювала “знання виховання, зв'язувало родину із школою, підпорувало школу, витворювало учебники”, а фахова газета “привносить статті педагогічні, статті пізнання природи руської дитини” [3, с. 43]. Як тоді, так і тепер, в умовах становлення української національної освіти, школа потребує не вчителя-ремісника, а митця, який підносить “працю вчителя на ступінь творчості, мистецтва” [11, с. 47].

Розвиток учня – основна мета школи. А. Волошин ставив перед школою, учителями завдання формування особистості учня. Він підкреслював, що школа є важливою складовою частиною державного і людського життя, тому й повинна вести своїх учнів до тих же цілей, до яких

“стремить народ, держава і людство” [7, с. 267]. Він вважав, що школа повинна не лише давати учневі міцні знання, а й сприяти нормальному фізичному розвитку вихованців, дбати про їх здоров'я, виховувати в них любов до праці, до свого рідного краю, до старших, формувати духовність, навчати жити у суспільстві. Завдання вчителя – “так вести науку, щоб ученики своїм власним трудом зискали пізнання” [7, с. 268], школа лише вказує засоби, якими учень може здобути знання.

Актуальними залишаються ці вимоги і в умовах сьогодення. Як зазначається у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013, “Метою Національної стратегії є: ... забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя” [15]. Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє, а також формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, виховання у молоді загальнолюдських цінностей, прагнення до здорового способу життя, підготовка людей високої освіченості та моралі, здатних до творчої праці та професійного розвитку.

Виховання молоді – спільна турбота школи і сім'ї. Для А. Волошина як педагога процеси навчання і виховання були нерозривними, тому в цих питаннях потрібні спільні зусилля учителів і батьків. У своїх наукових працях учений-педагог обстоював систему виховання з опорою на засади народної педагогіки. Результатом виховання має бути те, “щоб воля стояла на службі морально доброго” [5, с. 177], – писав А. Волошин. Здійснення виховання має відбуватися шляхом дотримання дисципліни, навчанням та покорюю. Отже, погляди вченого на процес виховання відображають значною мірою його світоглядні позиції як людини духовного стану, тобто розуміння ідеалів виховання у світлі християнської моралі. Аналіз педагогічних праць А. Волошина дозволяє зробити висновок, що рушійною силою виховання, на його думку, є мораль. Початок морального виховання пов'язується з родиною, а його розвиток і становлення – зі школою. Вчителеві треба вміти прививати своїм вихованцям почуття любові і взаємодопомоги, дружби, справедливості, обов'язку, патріотизму. У цьому контексті особливе місце посідає особистий приклад батьків та вчителя-вихователя. На думку А. Волошина, первинний осередок виховання – сім'я, бо “родинне виховання є основою цілого виховання” [7, с. 249], потім школа, держава і церква. Вчителеві необхідно враховувати, що школяр знаходиться під подвійним впливом: обидва чинники – сім'я та школа, якщо вони доповнюють один

одного, визначають результат виховання. Водночас батькам слід підтримувати виховний вплив школи вдома. Цій меті добре може прислужитися постійний контакт між школою та сім'єю шляхом проведення спільних свят, екскурсій, батьківських зборів, лекцій для батьків.

Цей висновок вченого-педагога співзвучний із Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року, в якій підкреслено, що “актуальним є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес” [15].

Соціально-психологічні аспекти виховання і навчання. Крім проблем педагогіки і дидактики, А. Волошин плідно розробляв соціально-психологічні аспекти навчально-виховного процесу. Це знайшло своє відображення у його працях “Педагогічна психологія” та “О соціальному вихованню”.

У вступі до “Педагогічної психології” А. Волошин твердить, що батьки і школа допускають чимало помилок при вихованні дитини, бо недостатньо знають її, зокрема не знають психології вихованців, їх здібностей, нахилів, умов розвитку тощо. Батьки і вчителі повинні знати індивідуальні особливості кожної дитини, “бо без знання психо-фізіологічного життя дитини не може бути свідомо виховна праця” [9, с. 213]. Закликаючи майбутніх учителів вивчати психологію дитини, вчений-педагог зазначає, що підготовлений ним підручник є лише збірником найважливіших психолого-педагогічних відомостей, і для поглиблення знань із психології рекомендує ряд видань німецькою, угорською та російською мовами. Книга написана на ґрунтовній науковій основі з використанням цілого ряду видань американських і європейських учених.

У тісному зв'язку з психолого-педагогічними проблемами навчально-виховного процесу А. Волошин вивчав і соціальні питання виховання та навчання, що знайшло своє відображення у праці “О соціальному вихованню”, де порушено тогочасні актуальні соціальні аспекти педагогічної діяльності. Основним завданням соціального виховання, доводить автор, “є передати всі надбання культури чим ширшим верствам людства” [6, с. 98], і робить висновок, що освіченість у соціальному розумінні полягає не лише у знаннях, але й у внутрішніх переконаннях, у моральній свободі людини. Там, де нема моральності, нема культурного життя і науки. Підтвердженням цього А. Волошин вважає діяльність комуністів, які облишили “дорогу моральності”, “поправді довели лиш до рабства, до нерівності, безправності и до голоду” [6, с. 79]. Розглядаючи кілька напрямів соціального виховання, він виділяє школи праці, “школи вільного повітря”, учнівське самоврядування та соціально-педагогічні установи. Соціальна педаго-

гіка, на думку вченого-педагога, має подвійний вплив на виховання – теоретичний і практичний. Теоретично вона вивчає нові концепції виховання і навчання з урахуванням специфіки категорії дітей, яких потрібно навчати (стан здоров'я, вікові особливості, місце проживання тощо). Практично соціальна педагогіка надала вихованню соціального змісту, вимагаючи від держави відповідних законів, які б забезпечили отримання освіти та захистили всі соціальні верстви молоді. Вчений узагальнює досвід роботи спеціальних закладів для хворих дітей, притулків для сиріт, патронажних шкіл тощо. У Закарпатті у 20-30-х роках теж існували такі заклади. Так, будинок-притулок для дівчаток-сиріт організував у м. Ужгород сам А. Волошин із дружиною І. Петрик, під який віддали свій власний будинок [12, с. 21].

Соціальні аспекти навчально-виховного процесу залишаються важливими й у закладах освіти незалежної України. Мова йде не лише про функціонування навчальних закладів для дітей з особливими потребами, надання їм адресної соціальної допомоги, але й про забезпечення для них доступу до якісної освіти. У постанові Верховної Ради України 5 червня 2014 р. № 1327-VII “Про схвалення Рекомендацій парламентських слухань на тему “Доступність та якість загальної середньої освіти: стан і шляхи поліпшення” було зазначено: “З огляду на наявність низки проблем щодо реального запровадження інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми проблемами необхідно забезпечити право вибору особам з інвалідністю різних типів навчальних закладів і форм навчання, поступову трансформацію шкіл-інтернатів у заклади інноваційного типу; сприяння розширенню мережі наявних навчально-реабілітаційних центрів, які надаватимуть дітям з особливими освітніми потребами та їхнім батькам психолого-педагогічну допомогу” [16].

Провідні ідеї педагогічної спадщини Августина Волошина в наш час можуть бути використані з метою вдосконалення форм і методів навчання і виховання, зокрема національного та морального у початковій школі; формування цілісної системи науково-методичного забезпечення загальної середньої освіти, а також у педагогічних училищах і коледжах; для вдосконалення управління освітніми закладами, створення нормативно-правових документів щодо функціонування навчальних закладів; організації творчих колективів для створення підручників за варіативними програмами. Особливої уваги заслуговує досвід А. Волошина щодо організації соціальної роботи в навчальних закладах, яка є актуальною й нині.

Значення А. Волошина як ученого-педагога, громадсько-політичного діяча виходить за межі Закарпаття, його постать можна поставити поряд із видатними діячами культури і науки України першої половини ХХ

століття. Гуманізм педагогічної спадщини А. Волошина, її національна та соціальна спрямованість, духовні начала визначили значущість його наукового доробку для розвитку освіти Закарпаття та України. Необхідне подальше вивчення його концепції навчання і виховання з метою творчого використання у практиці розбудови української національної системи освіти. І тоді збудуться пророчі слова вченого-педагога: “наш народ путем просвіти встане із глибокого сну, піднесеться до ліпшого матеріального життя і так забезпечить собі кращу будучність” [5, с. 202].

Посилання:

1. Бірчак В. Августин Волошин єго жита и діяльність: З нагоди 50-літніх уродин и 25-літньої праці. — Ужгород : Уніо, 1924. — 35 с.
2. Волошин А. Бесіда голови Педагогічного товариства на II загальному з'їзді // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 34-37.
3. Волошин А. Бесіда на III з'їзді Педагогічного товариства Підкарпатської Русі // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 42-44.
4. Волошин А. Демократична шкільна система. До питання новелізації шкільних законів // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 37-42.
5. Волошин А. Коротка история педагогіки для учительських семінарій // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 125-203.
6. Волошин А. О соціальному вихованню // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 72-122.
7. Волошин А. Педагогіка і дидактика // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 240-290.
8. Волошин А. Педагогічна академія // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 32-34.
9. Волошин А. Педагогічна психологія // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 291-347.
10. Волошин А. Про шкільне право будучої української держави // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 50-64.
11. Волошин А. Учитель автомат і вчитель мистець // Волошин А. Педагогічні твори. — Ужгород : ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2007. — С. 45-50.
12. Зимомря М. Августин Волошин / Зимомря М., Гомоннай В., Вегеш М. — Ужгород : Друкарня вид-ва “Закарпаття”, 1995. — 100 с.
13. Квіт С. Мені багато років снився Ужгород / С. Квіт // Старий замок. — 2009. — №6 (918). — 19-25 лютого. — С. 13.
14. Мишанич О. Августин Волошин (1874 – 1945) / Мишанич О., Чучка П. // Августин Волошин. Твори. — Ужгород : Гражда, 1995. — С. 5-36.
15. Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
16. Про схвалення Рекомендацій парламентських слухань на тему: “Доступність та якість загальної середньої освіти: стан і шляхи поліпшення” : Постанова Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2014. — № 29. — Ст. 952. — Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1327-18

References (transliterated and translated):

1. *Birchak V.* Avhustyn Voloshyn yeho zhytia y diialnist: Z nahody 50-litnikh urodyn y 25-litnoi pratsi (Augustine Voloshyn, his life and activity: 50th birthdays and summer 25-year work). Uzhhorod, 1924. 35 p.
2. *Voloshyn A.* Besida holovy Pedahohichnoho tovarystva na II zahalnomu z'izdi (The speech of the head of the Pedagogical Society at the second general congress). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 34—37.
3. *Voloshyn A.* Besida na III z'izdi Pedahohichnoho tovarystva Pidkarpatskoi Rusi (The speech at the Third Congress of the Pedagogical Society of Carpathian Ruthenia). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 42—44.
4. *Voloshyn A.* Demokratychna shkilna systema. Do pytannia novelizatsii shkilnykh zakoniv (Democratic school system. On the issue of school laws amendment). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 37—42.
5. *Voloshyn A.* Korotka ystoria pedahohiky dlia uchytelskykh seminarii (Brief history of pedagogy for teachers' seminars). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 125—203.
6. *Voloshyn A.* O sotsiialnom vykhovaniu (On social education). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 72—122.
7. *Voloshyn A.* Pedahohika i dydaktyka (Pedagogy and didactics). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 240—290.
8. *Voloshyn A.* Pedahohichna akademiia (Pedagogical Academy). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 32—34.
9. *Voloshyn A.* Pedahohichna psykholohiia (Educational psychology). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 291—347.
10. *Voloshyn A.* Pro shkilne pravo buduchoi ukrainskoi derzhavy (On the school right of future Ukrainian state). // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 50—64.
11. *Voloshyn A.* Uchytel avtomat i vchytel mystets // *Voloshyn A.* Pedagogical Works. Uzhhorod, 2007. P. 45—50.
12. *Zymomria M., Homonnai V., Vehesh M.* Avhustyn Voloshyn (Augustine Voloshyn). Uzhhorod, 1995. 100 p.
13. *Kvit S.* Meni bahato rokiv snyvsia Uzhhorod (I dreamed Uzhhorod for many). // *Saryi zamok (Old Castle)*, 2009. № 6 (918). 19-25 February. P. 13.
14. *Myshanych O., Chuchka P.* Avhustyn Voloshyn (1874 – 1945) (Augustine Voloshyn). // *Augustine Voloshyn. Works.* Uzhhorod, 1995. P. 5—36.
15. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini do 2021 roku (National Strategy for Education Development in Ukraine by 2021). — [Electronic resource]. — Mode of access : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
16. Pro skhvalennia Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: “Dostupnist ta yakist zahalnoi serednoi osvity: stan i shliakhy polipshennia” : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy (On approval of the Recommendations of the parliamentary hearings on “The availability and quality of secondary education: state and ways of improvement”: Resolution of the Verkhovna Rada (Supreme Council) of Ukraine). [Electronic resource] // *Vidomosti Verkhovnoi Rady (News of Supreme Council)*, 2014. № 29. P. 952. — Mode of access : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1327-18

Стаття надійшла до редакції 30.07.2014

М. Кляп

**Использование отдельных аспектов педагогического наследия
Августина Волошина в современной украинской школе**

Статья посвящена освещению основных положений научного наследия известного ученого-педагога Закарпатья первой половины XX века Августина Ивановича Волошина. Работая на педагогической работе в условиях иностранного притеснения во времена Австро-Венгрии и буржуазной Чехословакии, А. Волошин проводил научные исследования в области языкознания, дидактики, возрастной психологии, был автором многочисленных школьных учебников и учебных пособий для будущих учителей, которые выдавал на родном языке, способствовал утверждению украинской национальной идеи за Карпатами. Ведущие идеи научного наследия ученого-педагога (языковой вопрос, разработка новых учебников, забота о педагогических кадрах и требования к профессиональной подготовке учителя, сотрудничество семьи и школы по воспитанию учащихся и т. д.) могут быть реализованы в условиях развития современной украинской школы.

Ключевые слова: Августин Волошин, школьный учебник, обучение на родном языке, требования к профессии учителя, сотрудничество семьи и школы.

М. Кляп

**Using Some Aspects of Augustine Voloshin's Pedagogical Heritage
in Modern Ukrainian Schools**

The article deals with the main ideas of the scientific heritage of Augustine Ivanovich Voloshyn, a famous scientist and educator of the Transcarpathian region in the first half of the twentieth century. Working in the field of education under the foreign oppression during the Austro-Hungarian Empire and the bourgeois Czechoslovakia, A. Voloshyn carried out researches in the field of linguistics, didactics, and psychology; he was the author of numerous textbooks and training manuals for future teachers published in the mother tongue promoting Ukrainian national ideas behind the Carpathians. The leading ideas of the scientific heritage of the scientist-educator (the language issue, the development of new textbooks, the care about the teaching staff and the requirements for teacher training, the cooperation of families and schools to educate students, etc.) can be realized in the development of modern Ukrainian school.

Key words: Augustin Voloshyn, textbooks, teaching in native language, requirements for the teaching profession, cooperation of family and school.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник С. М. Вдович